

Rapport ifm helhetlig gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester 2018

Navn på tjenesten:	Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse (ROP)
Engelsk navn på tjeneste	Norwegian National Advisory Unit on Concurrent Substance Abuse and Mental Health Disorders
Lokalisering:	Sykehuset Innlandet HF
Helseregion:	Helse Sør-Øst RHF

Om helhetlig gjennomgang

Helse- og omsorgsdepartementet har i 2016 besluttet at det skal gjennomføres en helhetlig gjennomgang av alle godkjente nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Oppdraget ble gitt til de regionale helseforetak og Helsedirektoratet som i samarbeid har gjennomført helhetlige gjennomgangen i tråd med regelverk for etablering og drift av slike tjenester. Nasjonale behandlingstjenester ble gjennomgått og vurdert i 2017. I 2018 er det gjennomført en tilsvarende gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester.

Regelverk for etablering og drift av nasjonale tjenester fremgår av forskrift nr. 1706 av 17. desember 2010 om godkjenning av sykehus, bruk av betegnelsen universitetssykehus og nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten med tilhørende veileder. Målsettingen med den helhetlige gjennomgangen i 2018 er å vurdere om det skal gis anbefaling om videreføring, alternative funksjonsendringer, avvikling, desentralisering eller omorganisering av nasjonale kompetansetjenester.

Gjennomgangen er lagt opp som en systemrevisjon basert på krav og forventinger i styringssystemet for nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Vurderingen er basert på årsrapportering fra tjenestene og faglig referansegruppe for driftsåret 2017 og innhentet tilleggsinformasjon fra leder for tjenesten og faglig referansegruppe. I tillegg benyttes informasjon fra søknadsprosesser og tidligere årlige gjennomganger av den enkelte tjeneste.

Gjennomgangen er gjennomført av en arbeidsgruppe med deltagere fra hvert av de regionale helseforetak og Helsedirektoratet. Resultatet av gjennomgangen er oppsummert i denne sluttrapporten.

Oslo, 1. november 2018

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten ble etablert i 2013. Tjenesten er administrativt underlagt Sykehuset Innlandet HF. Tjenesten har totalt 10 stillinger som er fordelt på 3 enheter – forskning, kommunikasjon og opplæring. I tillegg er det 20 stipendiater og post doc stillinger som er eksternt finansiert.

Fordeling mellom tjenestens arbeidsoppgaver er som følger; Bygge opp og formidle kompetanse 25 %, forskning og forskernettverk 10 %, sørge for veiledning, kunnskaps- og kompetansespredning til helsetjenesten, andre tjenesteytere og brukere 30 %, tiltak for å sikre likeverdig tilgang til kompetanse og bidra til implementering av nasjonale retningslinjer og kunnskapsbasert praksis 20 %, årlig rapportering 5 %. Tjenesten driver ikke pasientbehandling.

Det ble søkt om etablering av denne tjenesten i 2009. I den forbindelse ble det nedsatt en faglig utredningsgruppe som avga en samlet innstilling. Utredningsgruppen beskrev en nedslående situasjon for kunnskapsnivået i alle deler av helsetjenesten, også når det gjaldt klarhet i forhold til oppgavefordeling og ansvarsforhold. De regionale helseforetakenes innstilling var i tråd med gruppens tilrådning og det ble anbefalt etablering av en nasjonal kompetansetjeneste. Tjenesten ble godkjent som nasjonal kompetansetjeneste etter nytt regelverk 7. desember 2011.

Tjenesten har som målsetning å sikre nasjonal kompetanseutvikling og formidling av kompetanse innenfor utredning og behandling av rusproblemer og psykiske problemer. Formålet er å sikre lik tilgang til kompetanse og god kvalitet på behandling.

Det fremgår at tjenesten har samarbeid med Nasjonal kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert rusbehandling (NKTSB), Nasjonalt Kompetansesenter for Psykisk Helsearbeid (NAPHA), Nasjonal kompetansetjeneste for personlighetslidelser, Senter for psykoterapi og psykososial rehabilitering ved psykoser og Regionale kompetansesentre på rusfeltet (KoRus). Det fremgår at det er gjort formelle ansvarsavklaringer innenfor spesifikke fagområder. Dette er ikke nærmere beskrevet.

Det fremgår ikke om tjenesten samarbeider med Samisk nasjonal kompetansetjeneste for psykisk helsevern og rus (SANKS) og om det er gjort formelle ansvarsavklaringer med denne tjenesten, men det vises til tjenestens tilbakemelding etter høringsrunden.

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Den primære målgruppen for kompetansespredning er ansatte innen psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusmiddelproblemer (TSB) i spesialisthelsetjenesten, et bredt spekter av ansatte i kommunene fra boligkontor, NAV og fastlege til psykisk helse og rustjenesten, kriminalomsorgen og etter hvert den somatiske helsetjenesten siden ROP pasientene har høy dødelighet. I tillegg er pasienter og pårørende en viktig målgruppe.

For å spre kompetanse benytter tjenesten ulike virkemidler som spesifikke kurs, større konferanser, undervisning på ulike nivåer, deltagelse i kompetanse- og forskningsnettverk, sosiale media, tilpasset nettkurs, nyhetsbrev med artikler og videoer som er tilgjengelige på tjenestens hjemmeside (ROP.NO).

Det fremgår av årsrapporten at det er utarbeidet en plan for kompetansespredning for 2017. Ifm rapporteringen er det bedt om at plan for kompetansespredning legges ved rapporteringen og merkes vedlegg 1. Vedlegg 1 har overskriften Kompetansespredningsplan og omhandler en strategiplan for 2013 – 2017. Det er ikke vedlagt en plan for kompetansespredning.

Forskning

Det vises til publiserte vitenskapelige artikler og forskningsprosjekt som pågår. Det fremgår at 3 av 18 forskningsprosjekter involverer andre helseregioner. Tjenesten deltar både i nasjonale og internasjonale forskningsnettverk.

Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet

Tjenesten har som målsetning å sikre nasjonal kompetanseutvikling og formidling av kompetanse innenfor utredning og behandling av rus- og psykiske problemer.

Det fremgår ikke av rapporteringen om det er utarbeidet et overordnet resultatmål for tjenesten. Det fremgår heller ikke om det er utarbeidet særskilte resultatmål for kompetanseoppbygging i den kommunale helse- og omsorgstjenesten

I vedlegg 2 til årsrapporten vises det til oppnådde resultater 2013 – 2017. I vedlegget listes det opp et stort antall vitenskapelige artikler, prosjekter, aktiviteter og tiltak som er gjennomført. I plan for kompetansespredning vises det også til en betydelig bruk av tjenestens nettsted m.m.

Det er ikke gitt en oppsummert beskrivelse av hvilke resultater tjenesten har oppnådd og vist konkret til dokumentasjon som viser effekt av tjenestens virksomhet knyttet til økt tilgjengelighet til kompetanse og økt kvalitet knyttet til utredning og behandling. Det oppfattes at et verktøy for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet er under utvikling.

Kvalitet

Tjenesten har tidligere ikke etablert et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet. Det fremgår at tjenesten jobber med å utvikle en database for å samle resultater av gapundersøkelser og en Nasjonal database ACT/FACT. Begge er databaser etablert i 2017 og som er under utvikling.

Tilgjengelighet

Det er ikke vist konkret til dokumentasjon for at tjenestens virksomhet har ført til økt tilgjengelighet til aktuell kompetanse hos helsepersonell ute i helsetjenesten.

Faglig referansegruppe

Tjenesten har etablert en bredt sammensatt faglig referansegruppe. Gruppen består av en representant fra hver helseregion, flere brukerrepresentanter samt deltagere fra andre kompetansetjenester og fra høyskolesystemet. Referansegruppen møtes 2 ganger pr. år. Det er lagt til rette for brukermedvirkning. Referansegruppen vurderer gruppens sammensetning som

dekkende. Referansegruppen har godkjent årsrapporten.

Det fremgår at faglig referansegruppe har bidratt med innspill til både årsrapport, strategi- og handlingsplan. Referansegruppen påpeker at behandlingstilbudet er fortsatt relativt ulikt fra region til region. Det er derfor et stort behov for nasjonal harmonisering av behandlingstilbud og kompetanseheving blant helsepersonell. Gruppen uttaler at fagfeltet rus og psykisk helse fortsatt er relativt forskningssvakt.

Andre opplysninger

Tjenesten avgir årlig rapportering. Årsrapportene for tjenesten er tilgjengelig på <http://nasjonaletjenester.ihelse.net>. Det vises i den sammenheng til de tilbakemeldinger som er gitt ifm årlig gjennomgang av årsrapportene for tjenesten.

Det er som ledd i denne gjennomgangen bedt om at tjenesten fremlegger dokumentasjon i vedlegg 3 som viser om det er behov for å videreføre kompetansetjenestens virksomhet.

Både kompetansetjenesten og referansegruppen argumenterer for at tjenesten bør videreføres. Kompetansetjenesten peker på behov for støtte til implementering av pakkeforløp og retningslinjer og implementering av ulike samhandlingsmodeller mellom DPS og kommune, styrke samhandling og styrke kompetanse både i kommunene og i spesialisthelsetjenesten på utredning og behandling innen rus- og psykisk helsefeltet.

Referansegruppen peker på at det er stort behov for nasjonal harmonisering av behandlingstilbud og kompetanseheving blant helsepersonell. Det er behov for mer enhetlig standard for utredning og behandling av ROP-lidelser. Det må jobbes med implementering av ROP-retningslinjen i Psykisk Helsevern. Dette innebærer tiltak for systematisk kompetanseheving blant personale og forankring av implementeringen på ledernivå

Det fremheves at fagfeltet rus og psykisk helse er relativt forskningssvakt, og at praksis for lite kunnskapsbasert. Det er derfor stort behov for en langsiktig satsing på nye forskningsprosjekter, innhenting av kunnskapsoppsummeringer og formidling av kunnskap i lang tid fremover.

Vurdering ift kriterier:

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten har som målsetning å sikre nasjonal kompetanseutvikling og formidling av kompetanse innenfor utredning og behandling av samtidig rusproblemer og psykiske problemer. Formålet med tjenesten er å sikre lik tilgang til kompetanse og god kvalitet på behandling noe som samsvarer med begrunnelsen for å etablere tjenesten.

Ansvarsområdet for tjenesten er vidt og målgruppen omfatter et stort antall personer og tjenester på tvers av ulike forvaltningsnivå. Fagområdet beskrives som kompetansesvakt i den forstand at helsepersonell har behov for økt kunnskap om utredning og behandling og denne kunnskapen må være tilgjengelig der pasientene bor. Fagområdet er også kunnskapssvakt i den forstand at fagfeltet er for lite kunnskapsbasert, videre at det er forskningssvakt og med behov for mer

forskning.

Det er flere nasjonale kompetansetjenester som har oppgaver innen samme fagområde. Det gjelder Nasjonal kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelavhengige, Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse og Samisk nasjonal kompetansetjeneste for psykisk helse og rus. I tillegg finnes 7 Korus spredt rundt i landet. Det fremgår ikke om det er gjort en full gjennomgang tjenestenes ansvarsområde sett opp mot tjenestenes oppgaver, og om tjenestene samarbeider eller koordinerer sine tiltak på fagområdet.

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Tjenesten driver kompetansespredning. Den primære målgruppe er klinikere som jobber med samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse.

En nasjonal kompetansetjeneste er i første rekke etablert for å bygge opp og spre kompetanse. Dette skal skje innenfor en rimelig tidshorison som anses å være 5 år. For å oppnå ønsket effekt innenfor en slik tidsplan, kreves et systematisk arbeid. Alle nasjonale kompetansetjenester skal derfor utarbeide en plan for kompetansespredning. En slik plan skal bygge på en analyse/karlegging av behov og bruk av virkemiddel, og er et verktøy til å oppnå tjenestens resultatmål.

Det etterlyses en plan for kompetansespredning. Planen skal vise en oversikt over tiltak, målgruppe, virkemidler og når tiltakene skal gjennomføres. Det skal fremgå hva som er overordnet resultatmål for tjenesten, hva som er status for tjenestens kompetansespredning og når resultatmål for tjenesten vil være oppfylt og når tjenestens oppgaver vil bli overført til de regionale fagmiljøene. Det forutsettes at planen er utarbeidet i samarbeid med faglig referansegruppe. Det fremgår ikke av rapporteringen om tjenesten har utarbeidet en slik plan for kompetansespredning.

Både Helsetilsynet, Riksrevisjonen og SINTEF peker på at det er store forskjeller i tjenestetilbud og ulik forståelse av regelverk. Det er ikke fremlagt annen dokumentasjon som viser hvilke deler av dette fagfeltet som fortsatt er kompetansesvakt og at dette er begrunnelsen for at dette arbeidet må videreføres i form av en nasjonal kompetansetjeneste.

Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet

Det fremgår ikke av rapporteringen om det er utarbeidet et overordnet resultatmål for tjenesten. Det fremgår derfor ikke om det overordnede resultatmål for tjenesten er basert på en 5 års tidshorison eller om resultatmålet for tjenesten er oppfylt. Krav om utarbeidelse av resultatmål for tjenesten fremgår av regelverket for ordningen og i direktoratets tilbakemelding til tjenesten i 2014.

Det forutsettes at tjenesten har etablert et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet. Effekt av tjenestens virksomhet innebærer at den primære målgruppen har mottatt kunnskap, har tatt kunnskapen i bruk og at dette har ført til økt kvalitet og tilgjengelighet til utredning og behandling i den enkelte helseregion. Dersom tjenesten ikke allerede har et register som kan vise effekt, vil for eksempel andre metoder som kartleggingsundersøkelse eller

spørreundersøkelse være lettere og mer egnet til å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet.

Årsrapporten viser til en rekke aktiviteter som er gjennomført. Tjenesten har stor forskningsaktivitet. Den deltar i og arrangerer et stort antall møter og viser til aktiv i bruk av nettsider. Tjenesten viser til at det bruker ulike systemer for å overvåke resultater av tjenestens virksomhet. Det vises til at resultatene er gode. Det er imidlertid ikke fremlagt dokumentasjon som viser effekt av tjenestens virksomhet og i hvilken grad den primære målgruppen har mottatt informasjon, tatt informasjonen i bruk og at dette har ført til økt kvalitet på utredning og behandling.

Det er forutsatt at tjenesten skal bidra til et det etableres faglige nettverk i hver helseregion som på sikt skal overta og videreføre arbeidet med å bygge opp og spre kompetanse lokalt. Det fremgår ikke i hvilken grad tjenesten har lyktes med å bygge opp kompetanse i alle helseregioner og bidratt til at det etableres faglige nettverk som på sikt kan overta og videreføre dette arbeidet lokalt.

Faglig referansegruppe

Tjenesten har etablert en faglig referansegruppe. Referansegruppen har godkjent tjenestens årsrapport. Referansegruppen synes å fungere etter regelverket for ordningen.

Status for tjenesten

Begrunnelsen for å etablere en nasjonal kompetansetjeneste er at det er behov for å bygge opp og spre kompetanse nasjonalt innenfor et avgrenset fagområde innenfor en avgrenset tidshorisont. Dette forutsetter at målgruppen for kompetansespredninger er avgrenset og tilgjengelig.

Denne tjenesten har vært i drift i 5 år. Tjenestens fagområde oppfattes som stort og lite avgrenset og den primære målgruppen for kompetansespredning er meget stor. Med et så omfattende fagområde, og stor målgruppe vil det være vanskelig å oppfylle resultatmålet for tjenesten.

Denne tjenesten har vært etablert siden 2013. Referansegruppen påpeker at det fortsatt er relativt stor grad av ulikhet fra region til region i behandlingstilbudet til pasienter med ROP-lidelser og at det er et stort behov for nasjonal harmonisering av slike tilbud og kompetanseheving blant helsepersonell. Det fremgår ikke om ulikhetene i tjenestetilbud skyldes manglende kompetanse eller mangel på ressurser eller prioriteringer. Det er heller ikke fremlagt dokumentasjon for hvilken kompetanse som mangler.

Tjenesten driver kompetansespredning. Det fremgår ikke om kompetansetjenesten har en plan for kompetansespredning som viser hvilke tiltak som er planlagt iverksatt og for hvilket tidsrom planen er gyldig. Det fremgår heller ikke hva som er status for tjenestens kompetansespredning og når tjenesten vil oppfylle overordnede resultatmål for tjenesten. Det er ikke vist til dokumentert effekt av tjenestens virksomhet.

Tjenesten beskriver at det er etablert ulike nettverk regionalt. Det er uklart om disse er etablert med tanke på å videreføre kompetansetjenestens oppgaver regionalt og innenfor hvilken tidsplan tjenesten har sett for seg at dette skal kunne gjennomføres.

Det fremgår av rapporteringen at dette er en tjeneste som både driver kompetansespredning og forskning. Det fremgår ikke hvordan disse aktivitetene er vektet. Både tjenestens leder og faglig referansegruppe mener det er viktig at tjenestens videreføres for å styrke kompetanse innenfor spesialisert tverrfaglig rusbehandling.

Oppsummering:

- Tjenestens ansvarsområde og oppgaver samsvarer med begrunnelsen for godkjenning av tjenesten
- Det er ikke fremlagt dokumentasjon for at fagområdet er kompetansesvakt og at dette er begrunnelsen for hvorfor tjenestens arbeid må videreføres i form av en nasjonal kompetansetjeneste
- Tjenesten driver veiledning, kunnskaps- og kompetansespredning til helsetjenesten og personell som jobber innen samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse. Det er ikke lagt opp til at tjenestens virksomhet og overføring av kunnskap skal kunne videreføres av regionale faglige nettverk innen en 5 års tidshorison.
- Det er ikke utarbeidet overordnet resultatmål for tjenesten. Det er heller ikke utarbeidet en plan for kompetansespredning og det fremgår ikke når resultatmål for tjenesten skal være oppfylt
- Det er ikke utarbeidet et system for å dokumentere resultatoppnåelse for de oppgaver som er tillagt tjenesten
- Tjenesten kan ikke dokumentere at tjenestens virksomhet fører til økt kompetanse og kvalitet på utredning og behandling ved landets helseforetak
- Den faglige referansegruppen synes å fungere etter intensjon

Høring på rapportutkast

Evt. påpekte konkrete feil er rettet i rapporten. Øvrige tilbakemeldinger relatert til rapportutkastet gjengis sammenfattet nedenfor:

- Om samarbeid med SANKS: Det kom ikke med i rapporten at leder i ROP sitter i referansegruppa for SANKS og har også en bistilling som overlege ved en av klinikkene til SANKS
- Om forskningsprosjekt: Tallene er riktig, men de 3 prosjektene som involverer andre helseregioner er også tjenestens største prosjekter som involverer flest stipendiater.
- Om tilgjengelighet til kompetansen: Tjenesten har i realiteten gode tall å presentere, men ser at det ikke kom med i rapporten
- Om samarbeid med andre: Tjenesten har tett samarbeid med nevnte tjenester i tillegg til NAPHA og mener den i stor grad har klart å finne gode måter å fordele oppgaver på. Tjenesten har årlige møter nevnte tjenester og de syv KoRus'ene for å gjennomgå mandatene, diskutere hvordan vi kan koordinere arbeidet gå gjennom konkrete samarbeidsprosjekter.
- Om faglige nettverk: Tjenesten samarbeider med KoRus'ene og andre aktører i faglige nettverk, men har ikke vært systematiske i arbeidet med å bygge opp faglige nettverk innenfor ROP-feltet. Det er utviklet faglige nettverk i tilknytning til enkeltprosjekter.

Avsluttende kommentar fra arbeidsgruppen

Helhetlig gjennomgang er basert på rapporteringen fra de nasjonale kompetansetjenestene. Arbeidsgruppens funn og kommentarer knyttet til tjenestens drift og etterlevelse av regelverk fremgår av denne rapporten.

Tjenesten har blitt forelagt utkast til rapport og er gitt mulighet til å komme med innspill. En oppsummering av tjenestens innspill fremgår av punktet over.

040418 arl